

Канд. філол. наук, доцент Присяжнюк Оксана Михайлівна

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна,

канд. філол. наук, доцент Присяжнюк Ольга Михайлівна

ЛІНГВОСОФІЯ І ХУДОЖНІЙ ЧАСОПРОСТІР ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ЛІНИ КОСТЕНКО

Наша стаття присвячена розгляду культурологічної домінанти європейського вектору поетичної творчості Лесі Українки та Ліни Костенко — найбільш знакових представниць українського літературного часопростору. Концептуальні засади їхніх поетичних доробків розглянемо у симбіозі сучасних лінгвістичних та естетичних методів дослідження художньої творчості. Ми зосередимо увагу на вагомих творчих періодах, виокремлюючи при цьому роль та значення топосів у світоглядному та культурологічному задумах поетес.

У пропонованому дослідженні використовуватимемо відомі у лінгвософії поняття «концепт», «концептуальна картина світу» і «мовна картина світу», що якраз наявні в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай».

Зазначимо також, що з лінгвістичного погляду заявлену проблему вивчали зокрема такі вчені, як Ю. М. Караулов, Л. А. Лисиченко, В. М. Русанівський, В. А. Широков (дослідження лексичних систем різних типів, концептуальної та мовної картин світу); Ю. О. Карпенко, А. Т. Бевзенко, Н. В. Подольська, І. М. Железняк (питання топонімії). А от дослідники-літературознавці В. Іваненко, М. Олійник, С. Павличко інтерпретували передусім творчість Лесі Українки.

Щодо творчості саме Лесі Українки, ми спробуємо осмислити один із маловивчених, але яскравих, етапів її поетичної творчості — так званий

кримський період, передусім з погляду смислового значення використаних топосів.

У поетично-художньому «просторі» «Кримських спогадів» відтворені топоси тих південних міст, де побувала Леся Українка під час першої подорожі по Криму, тож місту Бахчисарай було присвячено три із дванадцяти поезій циклу. За строфічну основу тут править сонет, який увиразнює головну ідею: історія народу, його культура – безсмертні, і нині треба виховувати справжніх шанувальників, щоб можна було зберегти / відродити духовно-матеріальні здобутки етносу, щоб винести суцї уроки з руїн колишньої слави міста, краю. У цих (9, 10, 11) поезіях зоровий принцип веде до кристалізації суцільної панорами з окремих поетичних картин. Предмет зображення – місто Бахчисарай – подається у віршах через різні аспекти. Відтворені картини – зримі, статичні, змальовані реалістичними фарбами. У сонетах циклу поетеса виявляє себе істинним локальним пейзажистом. Зазвичай вона користується образним наповненням лірики, теж навдивовижу розмаїтим.

«Мов зачарований, стоїть Бахчисарай...», – так розпочинається ліричний опис міста у першому з трьох сонетів («Бахчисарай», поезія дев'ята). Поетично оформлена філософема тут переростає рамки одноразового спалаху почуття, думки, настрою, що репрезентують і увиразнюють її, та сприймається як частина цілого. У колі двох наступних поезій («Бахчисарайський дворець», поезія десята; «Бахчисарайська гробниця», поезія одинадцята) вона доповнює і розширює внутрішній підтекст, що об'єднує ці сонети.

У Ліни Костенко, як відомо, найбільшої концептуалізації топонімів та загальних назв на позначення географічно-просторових об'єктів зазнав роман «Маруся Чурай».

Топосами (від *грец.* «*топос*» – *місце, місцевість*) називаємо всі зафіксовані в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай» лексеми (головно іменники) на позначення географічно конкретизованих та семантично узагальнених (відповідно чому враховуються і власні, і загальні назви) об'єктів як природних, так і створених людиною (див. [2, 127; 4, 637]).

Сукупність топосів, що були зафіксовані в романі «Маруся Чурай», утворюють чітку концептуальну систему, яка формується із лексем виключно на позначення українських та європейських географічних назв. Саме тому цю систему можна подати як концепто-топоси «Україна – Європа», що має чітку парадигматичну структуру (див. табл. 1):

Таблиця 1

Схема структури концепту «Україна – Європа»
(на матеріалі топосів, дібраних з роману Ліни Костенко «Маруся Чурай»)

1. КОНЦЕПТО-ТОПОСИ «Україна – Європа» → → 2. КОНЦЕПТО-СЕГМЕНТ → 3. РАЦІО-ПАРЦЕЛА → → 4. ТОПОСО-КЛАС → 5. ТОПОСО-ПІДКЛАС → → 6. ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА ГРУПА ТОПОСІВ → → 7. ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА ПІДГРУПА ТОПОСІВ → → 8. ТОПОСИ →		
8.1. АБСТРАКЦІО-ТОПОСИ	8.2. КОНКРЕТИКО-ТОПОСИ	
	8.2.1. україноніми	8.2.2. європоніми

Як бачимо, сукупність топосів у творчості Лесі Українки та Ліни Костенко по-різному втілюють замисел художниць слова, але у загальному задумі письменниць вони ідеологічно спрацьовують на головну віху стосовно концепту «Україна — Європа» як щодо понять культурологічно тотожних.

Література:

1. Костенко Л. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с
2. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М., 1988.
3. Українка Леся. Кримські спогади: Вірші, поеми, проза, листи / Леся Українка. – Сімферополь: Таврія, 1986. – 304 с.
4. Українська мова: Енциклопедія / За ред. В. М. Русанівського, О. О. Тараненка. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.